

Demokratikleşme ve etnik hoşgörüsüzlük arasındaki Kırgızistan

Andrew Baruch Wachtel

*Orta Asya Amerikan Üniversitesi, Bişkek, Kırgızistan
11 Mart 2013*

Hazırlayan: Adina Turumova

Tarihçe

- ❑ Kırgızistan, 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsız devletler haline gelen beş Orta Asya Cumhuriyetinden biridir.
- ❑ Eski SSCB'DEKİ diğer etnik gruplarla karşılaştırıldığında, Kırgız etnik dayanışması, belki de mevcut klan ve bölgesel rekabetlerden dolayı nispeten zayıf kalmıştır ve bugün bile özellikle güçlü değildir.
- ❑ Ayrıca, iç göçü destekleyen ve önemli azınlık nüfuslarını içerecek şekilde Cumhuriyet sınırlarını çizen Sovyet politikaları sonucunda, Kırgız SSR'İNİN 1989'daki 4.25 milyon nüfusu homojen değildi. Nitekim, bağımsızlık zirvesinde, etnik Kırgızlar ülke nüfusunun %52ni oluştururken, Ruslar %26, Müslüman olmayan ve Asyalı olmayanlar (Ukraynalılar, Yahudiler ve etnik Almanlar) %12 ve Özbekler %14 oluşturdu.
- ❑ Etnik ilişkiler tüm hesaplar tarafından iyiydi, ancak ülkenin güneyinde Özbekler ve Kırgız arasındaki ilişkiler sorunluydu

Kırgızistan'da devlet ve ulusal kalkınma

- 1991'de bağımsızlığından sonra Kırgızistan'ın kullanabileceği devlet ve ulusal kalkınma seçenekleri:
- Birincisi, zamanla Kırgızistan'da etnik kimliğin soyut bir sivil kimliğe bağlı olduğu liberal ve bireyci bir vatandaş devletinin kurulmasına yol açabilecek emperyal Sovyet çok etnik statükonun korunması ve geliştirilmesi olurdu; ikincisi, Avrupa tarzı bir etno-ulusal devlet.

Sovyet sonrası ulusal uzlaşma

- Sovyet sonrası dönemde, ilk Kırgız Cumhurbaşkanı Askar Akaev, devletin itibari “sahiplerinin” (Kırgız) ve büyük azınlık popülasyonlarının ilerlemesi arasındaki Sovyet dönemi dengesini korumaya çalıştı.
- İyimserlikle geleceğe bakmak(2004) adlı kitabında, “Kırgızistan halkının demokratik bir Kanunu ” önermektedir.
- "Biz, dünya demokrasi deneyimi, Kırgız halkının sürekli bilgeliği ve Kırgızistan'ın diğer milletlerinin temsilcileri tarafından yönlendirilen, egemen Kırgız Cumhuriyeti halkı"
- “etnik köken ve dini bağlılıktan bağımsız olarak, tüm Kırgızistan vatandaşı, tek bir ulus oluşturur ve ülkenin ve her bireyin layık geleceğinden sorumludur”
- “bugün, Kırgızistan'ın çok etnikli nüfusu, Kırgız Cumhuriyeti'nin tüm vatandaşlarının hak ve özgürlüklerini eşit olarak koruyan demokratik tüzükler olan ortak Anayasa ile birleştirilmiştir”.

- Bunların başarılı olması için iki şey gerekli olurdu.
- Birincisi, Kurumlarına etnik kökenden bağımsız olarak tüm vatandaşların eşit sadakat hissedebileceği bir devletin hızlı gelişmesidir.
- İkincisi, biraz birincisine bağımlı olan, Sovyet döneminin sonlarında Kırgız Cumhuriyeti'ni karakterize eden demografik dengenin var olmasıdır.
- İlk durumda, bu, işleyen bir ekonominin, verimli ve dürüst bir bürokrasinin ve Sovyet ideolojisinin ortadan kalkmasından sonraki boşluğu dolduracak kadar güçlü bir devlet sembolleri ve uygulamaları sisteminin oluşturulması anlamına geliyordu. İkincisinde, tüm milletlerin Kırgız vatandaşlarının ülkede kalması gerekiyordu. Bunların hiçbiri gerçekleşmedi.

- Ne yazık ki, ancak şaşırtıcı olmayan bir şekilde, Kırgız seçkinleri SSCB'nin enkazından sağlam devlet kurumları yaratamadıklarını kanıtladılar. Sovyet devletinin çöküşü eski birlik boyunca yaşam standartlarında muazzam bir düşüşe yol açtı.
- Bu durum, diğer Sovyet cumhuriyetlerinden gelen hammaddelere ve eski SSCB içindeki pazarlara bağımlı olan Kırgızistan gibi dış cumhuriyetlerde özellikle güçlü bir şekilde hissedildi.
- Kırgız ekonomisi 1990'ların başında durma noktasına geldi. Aynı zamanda, Kırgızistan'ın kötü ekonomik durumu, hakim yolsuzluk ve müşteri odaklı kültürün yanı sıra yürütme gücünün etkin kontrolünü sağlayamayan zayıf yargı ve yasama sistemleri de dahil olmak üzere diğer Sovyet mirasları tarafından daha da şiddetlendi. Bu koşullar altında, devlet güçlü bir merkezci ideoloji sağlayamadı ve tüm etnik kökenlerden Kırgız vatandaşları, Kırgız devletinin yeni başlayan Kurumlarına olan inancını hızla kaybetti.

□ Sovyet döneminin demografik dengesi, ülkenin Asyalı olmayan, Müslüman olmayan nüfusunun hızla ortadan kalkmasıyla değişti.

□ 1999.

Nüfus 5 milyona büyümüştü

Etnik Kırgızlar %65

Özbekler %14

Asyalı olmayan ve Müslüman olmayanlar %36 %15 →

□ 2009.

Etnik Kırgızlar %70

Asyalı olmayan, Müslüman olmayanlar %8.5'e düşmüştür-hepsi hızla Bişkek'te başkentte yoğunlaşmıştır.

□ Kırgızistan, büyük azınlık topluluklarına sahip çok etnikli bir devlet olmaktan, Kırgızların demografik olarak egemen olduğu ve yalnızca bir önemli azınlık nüfusunu içeren bir devlete dönüşmüştür.

Milliyetçi alternatif

- Akaev'in savunduğu Kırgızistan'ın liberal Sovyet-çekimli vizyonu, hem devletin etnik kökenden bağımsız olarak tüm vatandaşların tanımlayabileceği kurumlar yaratamaması hem de ülkenin etnik bileşimindeki hızlı değişiklikler nedeniyle, 2005'ten bu yana Kırgızistan'ın hızla Avrupa modelinde etno-ulusal bir devlet haline gelmesi şaşırtıcı olmamalıdır.
- Bu tür Devletlerde, nüfusun çoğunluğu devleti "kendilerine ait" olarak anlar. Onlar genel olarak bir dizi ulusal inşaat etkinliklere, ulusal dilin güçlendirilmesi ve ulusal sembollerin canlanması veya oluşturması gibi olumlu, ve hem de asimilasyon, nüfus hareketleri, kovulma ve katliamların herhangi bir kombinasyonu ile elde edilebilir olan, özellikle azınlıkların bastırılması gibi olumsuzlara dahil olmaktadır.
- Ancak, kırgızları etnik-ulusal bir yaklaşıma yöneldikleri için kınamadan önce, kendi lehine son derece önemli bir argümanı olan bir gelişim modelini takip ettiklerini belirtmek gerekir: işe yaradığı kanıtlanmıştır. Gerçekten de, aşağıdaki karşılaştırmanın gösterdiği gibi, Avrupa bağlamında modern devlet konsolidasyonuna giden yol etno-ulusal konsolidasyon yoluyla yatmaktadır. Avrupa deneyiminden yola çıkarak, ilk önce etnik dayanışmayı elde etmek ve daha sonra liberal devlet kurumlarını geliştirmek, tam tersine daha kolay görünmektedir.

Karşılaştırma

- Benzer bir demografik dönüşümün Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüne ve monoetnik ulus devletlerin yükselişine eşlik ettiği Balkanlar ile karşılaştırmak yararlı olacaktır, ancak bu dönüşüm önemli ölçüde daha uzun bir zaman diliminde gerçekleşti.
- Modern bir ulus-devlette neredeyse tüm nüfusun itibari ulusa ait olması ve itibari ulusun tüm üyelerinin devletin sınırları içinde yaşaması gerektiği fikri, farklı popülasyonların gerçekliği ile karşı karşıya kaldıklarında kaçınılmaz bir çatışmaya neden olur. Aslında, bu görüş iki ayrı ama tamamlayıcı sorunu ortaya koymaktadır: 1) ulus-devlet sınırları içinde yaşayan azınlık nüfuslarıyla ne yapılması gerektiği ve 2) komşu devletlerde yaşayan ulusun üyeleri hakkında ne yapılması gerektiği.
- Balkanlar'da, her şeyden önce iki ayrı ama ilgili soru vardı: sömürge gücünün temsilcileri ile ne yapılmalı ve yerli "diğerleri" ile ne yapılmalı. İlk durumda, tercih edilen çözüm, Osmanlılar Balkanlardan geri çekildikçe dalgalarla meydana gelen göç (yarı gönüllü) iken, ikinci durum nihayetinde şiddetli asimilasyon, nüfus değişimi, etnik temizlik ve kitlesel katliamlarla sonuçlandı - Milliyet yaklaşık %85-90'lık bir nüfus yoğunluğuna ulaşana kadar.
- 1990'ların sonuna gelindiğinde, Balkan Devletleri monoetnik devlet kurma sürecini tamamladı.
- Orta Asya'da, farklı bir tempoda ve biraz farklı bir uluslararası iklimde olsa da, çok benzer bir model var gibi görünüyor.

Ulusal konsolidasyon

- ❑ Kırgızların ulusal kimliklerini geliştirmek için Manas destanını seçmişlerdir.
- ❑ Yine de, son 21 yıllarında Kırgız ulusal kimliğini pekiştirmek için yapılan tüm çabalarla bile, daha yapılacak çok şey vardı.
- ❑ Dil
- ❑ Bölgesel farklar
- ❑ Özbek sorunu

Özbek sorunu

- Nüfusunu %14ü özbekler.
- Ancak Kırgızistan'daki sorun, Özbek nüfusunun ülkenin güneyinde yoğunlaştığı ve birçok alanda nüfusun neredeyse %50'sini oluşturduğu yönündedir.
- Kırgız versiyonuna göre, güneydeki kentsel alanların ekonomisine tarihsel olarak hakim olan Özbekler, onu yerel Kırgız üzerinden yönetmişti. Oş nüfusunun yarısı özbek'ti, ancak işin %90'ını kontrol ettiler. "Özbekler" özerklik ya da Güney'in Özbek bölgeleri için bile bağımsızlık talep ediyordu . Yerel Kırgızlara karşı bir saldırı başlatmak için eski Cumhurbaşkanı Bakiev'in devrilmesinden sonra merkezi otoritenin çöküşünden yararlandılar. Bu saldırı talihsiz can ve mal kaybıyla bastırıldı.
- Olayların Özbek (ve uluslararası) versiyonuna göre, nedensel zincir tersine çevrildi ve şiddet genç Kırgız erkekler tarafından başlatıldı. Bu görüşe göre, meydana gelen şey esasen Özbeklerin caydırmaya çalıştığı, mağdurların orantısız olarak Özbek olduğu mücadele ve şiddete yol açan bir kargaşa olarak anlaşılmalıdır.

- 2010 Haziran olaylarının nedenlerini nasıl yorumladığına bakılmaksızın, şu anda Güney'in Kırgızlaşması ve Özbeklerin sembolik, ekonomik ve kültürel alanlarda zemin kaybetmesi tartışılmazdır.
- Bununla birlikte, kırgızlaşma, sadece sembolik düzeyde değil, yaşam alanı üzerinde gerçekleşmektedir. Başta Özbeklerin olan mahalleler yıkılıyor. Haziran 2010'da yıkılanların yerine yeni evler inşa eden özbekler yeni evlerini kaydettirmek zor ya da imkansız buluyorlar. Özbeklerin sahip olduğu işletmeler Kırgızlara geçiyor. Özbek çocukları Kırgız dil okullarına gitmeye teşvik ediliyor. Yerel televizyon Özbek dilinde yayınları durduruyor. Yavaş ama emin adımlarla, Özbekler ve onların Dili ve kültürü kamusal kentsel yaşamdan çıkartılıyor.

